

JANE AUSTEN

RĂȚIUNE , ȘI SIMȚIRE

TRADUCERE DIN LIMBA ENGLEZĂ
MONA APA ȘI LAVINIA VASILE

Capitolul 1

Familia Dashwood se stabilise cu multă vreme în urmă în Sussex. Avea un domeniu vast, iar reședința sa era la Norland Park, în mijlocul proprietății unde, cale de multe generații, dusesse un trai atât de respectabil încât câștigase aprecierea cunoscuților de prin preajmă. Fostul proprietar al domeniului fusese un burlac care trăise până la o vârstă foarte înaintată și care, vreme de mulți ani, avusese în sora sa o tovarășă și o menajeră de nădejde. După moartea ei însă, cu zece ani înainte de moartea lui, lucrurile s-au schimbat mult în căminul său; căci, pentru a nu simți pierderea surorii sale, a poftit și a găzduit la conacul său familia nepotului său, domnul Henry Dashwood, moștenitorul legitim al moșiei Norland și persoana căreia avea de gând să-i treacă proprietatea prin testament. În compania nepotului și a nepoatei sale, precum și a copiilor acestora, bătrânul gentilom și-a petrecut zilele în tihnă. Afecțiunea lui față de ei toți a crescut. Atenția pe care domnul și doamna Dashwood o acordau în mod constant dorințelor sale, atenție ce izvoră nu din interes, ci din bunătate sufletească, i-a oferit toată alinarea de care avea nevoie la vârsta sa; iar veselia copiilor i-a înseninat și mai mult existența.

Dintr-un mariaj anterior, domnul Henry Dashwood avea un fiu; de la actuala soție, avea trei fiice. Fiul, un tânăr serios și respectabil, avea o situație materială foarte bună, grație averii considerabile a mamei sale, din care jumătate îi revenise la

împlinirea majoratului. Ba mai mult, la scurt timp după aceea, se însurase, iar grație mariajului, își sporise averea. Așadar, pentru el, moștenirea domeniului Norland nu era atât de importantă ca pentru surorile sale; căci averea lor, lăsând deoparte ceea ce le-ar fi putut reveni dacă tatăl lor ar fi moștenit proprietatea, nu era prea mare. Mama nu avea nimic să le lase, iar tatăl dispunea doar de șapte mii de lire; și asta deoarece și cealaltă jumătate din averea primei sale soții era trecută tot pe numele fiului ei, iar domnului Dashwood îi revenea doar dreptul de uzufruct.

Bătrânul gentilom a murit: s-a dat citire testamentului său și, ca mai toate documentele ce atestă ultima dorință a defunctului, și acesta a pricinuit deopotrivă dezamăgiri și satisfacții. Bătrânul nu a fost nici atât de nedrept, nici atât de ingrat încât să nu-i lase nepotului său domeniul, însă i l-a lăsat în asemenea condiții, încât îi știrbea jumătatea din valoarea moștenirii. Domnul Dashwood își dorise moșia mai degrabă de dragul soției și al fiicelor sale decât pentru el sau pentru fiul lui; însă moștenirea era destinată fiului său, și fiului acestuia, un băiețel de patru ani, de așa manieră încât nu-i lăsa nici o posibilitate de a le întreține pe ființele care-i erau cele mai dragi și care aveau cea mai mare nevoie de a li se asigura existența, prin taxele colectate pe domeniu sau prin vinderea prețioaselor sale păduri. Toată afacerea era aranjată în beneficiul acelui copil care, cu ocazia vizitelor împreună cu mama și tatăl său la Norland, grație drăgălășeniilor tipice copiilor de doi sau trei ani – pronunțarea stâlcită a unor cuvinte, dorința neabătută de a i se face pe plac, numeroasele giumbușlucuri iscusite și zarva neconținută –, câștigase într-atât afecțiunea unchiului său, încât reușise să eclipseze valoarea tuturor atențiilor pe care bătrânul le primise ani întregi de la nepoata sa și de la fiicele acesteia. Nevoind însă să fie hain, și, ca semn al afecțiunii pe care le-o purta celor trei fete, le-a lăsat fiecareia în parte câte o mie de lire.

La început, domnul Dashwood a fost crunt dezamăgit; însă era vesel și optimist din fire; și putea spera, pe bună dreptate,

să mai aibă încă multe zile de trăit, și, ducând un trai cum-pătat, să pună deoparte o sumă considerabilă din veniturile unui domeniu deja vast și cu potențial imediat de dezvoltare. Însă averea, care se lăsase într-atât așteptată, i-a aparținut doar un an. Domnul Dashwood nu i-a supraviețuit mai mult unchiului său; iar văduvei și fiicelor sale nu le-au rămas decât zece mii de lire, inclusiv ultima moștenire.

De cum s-a aflat că viața îi era în primejdie, i s-a trimis vorbă fiului său să vină, iar domnul Dashwood i-a recomandat acestuia, cu toată insistența și graba impuse de boală, să țină seama de interesele mamei sale vitrege și ale surorilor sale.

Domnul John Dashwood nu avea aceleași sentimente puternice precum ceilalți membri ai familiei; a fost însă impresionat de o asemenea rugămințe, venită într-un asemenea moment, și a făgăduit să facă tot ce poate pentru a le asigura un trai confortabil. Tatăl său s-a simțit ușurat de această asigurare, iar domnul John Dashwood a rămas astfel să chibzuiască pe îndelete cât ar fi fost înțelept să poată face pentru ele.

Nu era un tânăr răuvoitor, dacă a fi destul de rece la suflet și de egoist nu înseamnă să fii răuvoitor: era însă, în genere, un om respectat, căci se achita cum se cuvine de sarcinile obișnuite. Dacă s-ar fi însurat cu o femeie mai plăcută, poate că ar fi fost încă și mai respectat: poate că s-ar fi făcut el însuși plăcut; era foarte tânăr când se însurase și ținea nespul la soția sa. Însă doamna John Dashwood nu era decât o versiune puternic caricaturizată a soțului ei – era mai îngustă la minte și mai egoistă.

Când și-a dat cuvântul față de tatăl său, s-a gândit în sinea lui să crească averea fiecăreia dintre surorile lui cu câte o mie de lire. Însă apoi s-a gândit că poate face mai mult de atât. Perspectiva celor patru mii de lire pe an, pe lângă venitul său curent și în plus față de jumătatea rămasă din averea mamei sale, i-au încălzit inima și l-au făcut să se simtă mai generos. Da, avea să le dea câte trei mii de lire: era un gest generos și frumos! Și avea să fie îndeajuns pentru a le asigura un trai liniștit. Trei mii de lire! Se putea lipsi cu ușurință de o sumă atât

de însemnată. S-a gândit toată ziua la asta, și încă multe zile după aceea, și nu a simțit nici un regret.

Imediat după înmormântarea tatălui său, doamna John Dashwood, fără să trimită vreo vorbă soacrei sale, și-a făcut apariția, împreună cu fiul ei și servitorii lor. Nimeni nu i-ar fi putut tăgădui dreptul de a veni; după moartea bătrânului, casa îi aparținea soțului ei; însă cu atât mai lipsit de delicatețe era comportamentul ei, iar pentru o femeie în situația doamnei Dashwood, vădind sentimente obișnuite, trebuie să fi părut profund dezagreabil; numai că doamna Dashwood nutrea un simț al onoarei atât de puternic și o generozitate atât de romantică, încât orice ofensă de acest gen, indiferent cine ar fi adus-o sau primit-o, îi stârnea un dezgust de netăgăduit.

Doamna John Dashwood nu se bucurase niciodată de afecțiunea vreunei rude a soțului ei; dar până în prezent, nu avusese nici un prilej să le arate cât de puțină considerație manifesta față de confortul celorlalți, atunci când situația o impunea.

Doamna Dashwood resimțea atât de acut acest comportament dezagreabil și își disprețuia cu atâta convingere nora din pricina lui, încât, la sosirea acesteia, ar fi părăsit casa pentru totdeauna, dacă rugămințile stăruitoare ale fiicei mai mari n-ar fi făcut-o să reflecteze dacă un asemenea demers ar denota bună-cuviință, iar iubirea duioasă pentru cele trei copile ale sale a convins-o în cele din urmă să rămână și să evite, pentru binele lor, o ruptură a legăturii cu fratele lor.

Fiica cea mare, Elinor, al cărei sfat fusese atât de eficace, era înzestrată cu o putere de înțelegere și o judecată calmă care, în ciuda celor nouăsprezece ani pe care-i avea, făceau din ea sfetnica mamei sale, dându-i posibilitatea să contracareze adeseori, spre avantajul tuturor, acea înflăcărare a doamnei Dashwood ce ar fi dus, în general, la acte nesăbuite. Avea o inimă de aur; era foarte afectuoasă din fire, iar sentimentele ei erau puternice; dar știa cum să și le stăpânească: era ceva ce mama ei mai avea încă de învățat și ceva ce una dintre surorile ei își pusesese în gând să nu deprindă niciodată.

Aptitudinile lui Marianne erau, în multe privințe, pe măsura celor ale lui Elinor. Era rațională și inteligentă, însă puneă pasiune în tot ceea ce făcea: suferințele și bucuriile ei nu cunoșteau cumpătare. Era generoasă, amabilă, interesantă: era oricum, numai prudentă nu. Asemănarea dintre ea și mama ei era izbitoare.

Elinor privea cu îngrijorare sensibilitatea excesivă a surorii sale; însă doamna Dashwood o aprecia și o prețuia. Se încurajau una pe cealaltă în nefericirea lor fără margini. Chinul suferinței, care le copleșise la început, era alimentat în mod voit, căutat, creat iar și iar. S-au lăsat întru totul pradă durerii lor, încercând să-și sporească amărăciunea cu fiecare gând care le-ar fi permis acest lucru, decise să nu accepte nicicând, pe viitor, vreo consolare. Și Elinor suferea profund; însă ea putea să lupte, să se ridice deasupra suferinței. A izbutit să discute cu fratele ei, să-și întâmpine cumnata la sosire și s-o trateze cu atenția cuvenită; și s-a străduit s-o facă și pe mama ei să adopte o asemenea atitudine, a încurajat-o să ajungă la aceeași stăpânire de sine.

Margaret, cealaltă soră, era o fată veselă, binevoitoare, dar cum căzuse considerabil sub influența romantică a lui Marianne, fără a demonstra în aceeași măsură judecata acesteia, nu promitea, la cei treisprezece ani pe care-i avea, să ajungă, mai târziu, precum surorile sale.

Capitolul 2

Doamna John Dashwood se instalase deja ca stăpână peste Norland; iar soacra și cumnatele sale se văzură reduse la condiția de simple musafire. În această calitate însă, erau tratate de ea cu o politețe rece, iar de soțul ei, cu bunătatea pe care era capabil s-o simtă față de oricine altcineva în afară de el însuși, de soția lui și de copilul lor. A insistat, cu oarecare sinceritate, ca ele să se simtă la Norland ca acasă; și, cum doamna Dashwood nu întrezărea o perspectivă mai bună decât aceea de a rămâne acolo până avea să își găsească o nouă casă prin împrejurimi, invitația i-a fost acceptată.

Să rămână în continuare acolo unde totul îi amintea de fericirea de odinioară era exact ceea ce își dorea. În momentele de veselie, nimeni nu era din fire mai vesel decât ea sau nu trăia cu o mai mare ardoare acea așteptare optimistă a fericirii, care este fericirea însăși. Însă în suferință trebuia să se lase purtată în egală măsură de imaginația ei și să fie la fel de neconsolată pe cât era de nestăvilit în plăcere.

Doamna John Dashwood nu era cătuși de puțin de acord cu ceea ce avea de gând să facă soțul ei pentru surorile lui. Să ia trei mii de lire din averea băiețelului lor drag însemna să-l lase pe acesta sărac lipit pământului. Și-a implorat soțul să se mai gândească. Cum își justifica sieși faptul că își lipsea propriul copil, și încă unicul copil, de o asemenea sumă considerabilă? Și ce pretenții ar putea emite domnișoarele Dashwood,

care erau înrudite cu el doar pe jumătate, ceea ce în opinia ei era total irelevant, ca el să se arate atât de generos față de ele? Era lucru știut că nu putea exista nici un fel de afecțiune între copiii unui bărbat proveniți din căsnicii diferite; și atunci de ce avea el de gând să se ruineze, și să-l ruineze și pe micuțul lor Harry, dându-și toți banii surorilor lui vitrege?

– Ultima dorință a tatălui meu către mine, a răspuns soțul ei, a fost să am grijă de văduvă și de fiicele sale.

– Îndrăznesc să zic că nu știa ce vorbește; bag mâna-n foc că nu era în toate mințile. Dacă ar fi fost, nu i-ar fi dat prin cap una ca asta, să te roage să cedezi jumătate din averea propriului copil.

– Nu a precizat o sumă anume, draga mea Fanny; m-a rugat doar, în termeni generali, să le ajut și să le ușurez situația mai mult decât îi stătea lui în putință să o facă. Poate că ar fi fost la fel de bine dacă ar fi lăsat totul în seama mea. Doar nu-și închipuia că le-aș neglija. Dar, cum mi-a cerut cuvântul, n-am avut încotro decât să i-l dau; cel puțin așa m-am gândit atunci. Promisiunea a fost, așadar, făcută și trebuie dusă la îndeplinire. Trebuie făcut ceva pentru ele atunci când vor pleca de la Norland și se vor stabili în altă casă.

– Păi, atunci, să facem ceva pentru ele; dar acel *ceva* nu trebuie să se ridice chiar la trei mii de lire. Gândește-te, a adăugat ea, că odată dați, îți poți lua adio de la bani. Surorile tale se vor mărita, iar banii vor fi pierduți pentru totdeauna. Dacă însă ar putea fi restituiți sărmanului nostru băiețel...

– Ah, cu siguranță, lucrurile ar sta cu totul altfel, a spus soțul ei pe un ton foarte grav. S-ar putea să vină o vreme când Harry va regreta că a fost deposedat de o sumă atât de mare de bani. Dacă va avea o familie numeroasă, de pildă, banii aceia în plus i-ar prinde foarte bine.

– Fără doar și poate.

– Atunci, poate că ar fi mai bine pentru toată lumea dacă suma ar fi înjumătățită. Pentru ele ar fi mare lucru să-și sporească averea cu cinci sute de lire.

– Oh! Mai încapе vorbă! Ce frate ar mai face măcar pe jumătate din cât faci tu, fie și pentru surorile lui bune! Darămite așa, pentru niște surori vitrege! Tu însă ai o fire atât de generoasă!

– N-aș vrea să fac vreo meschinărie. În astfel de împrejurări, e mai bine să faci mai mult decât prea puțin. Măcar așa, nimeni nu s-ar putea gândi că n-am făcut îndeajuns pentru ele: nici chiar ele nu cred că s-ar putea aștepta la mai mult.

– N-ai de unde ști la ce s-ar putea aștepta *ele*, a spus doamna Dashwood. Noi însă nu trebuie să ne gândim la așteptările lor, ci la ceea ce ne permitem noi să facem.

– Fără îndoială, și cred că îmi permit să îi dau fiecareia dintre ele câte cinci sute de lire. Chiar și așa, fără ca din partea mea să primească ceva, la moartea mamei lor, tot va căpăta fiecare în jur de trei mii de lire, o avere frumușică pentru orice tânără.

– Ba bine că nu; și, într-adevăr, dacă stau să mă gândesc, nici nu pot avea pretenții la ceva în plus din partea ta. Vor avea zece mii de lire pe care să și le împartă între ele. Dacă se vor mărita, cu siguranță o vor duce bine, iar dacă nu, pot trăi toate foarte bine de pe urma dobânzii la cele zece mii de lire.

– E foarte drept ce spui, tocmai de aceea nu știu dacă, judecând lucrurile în ansamblu, n-ar fi mai înțelept să fac un gest pentru mama lor, cât mai trăiește, decât pentru ele; mă gândesc la un soi de rentă viageră anuală. Ar fi atât în beneficiul surorilor mele, cât și al ei. Cu o sută de lire pe an s-ar descurca toate bine mersi.

Soția lui a șovăit însă o clipă, înainte de a consimți la acest plan.

– Fără doar și poate că e mai bine decât să te lipsești de o mie cinci sute de lire dintr-odată. Dar, pe urmă, dacă doamna Dashwood mai are de trăit încă cincisprezece ani, am ieși cum nu se poate mai prost.

– Cincisprezece ani! Dragă Fanny... dar nu mai are ea atâtea zile, nici măcar pe jumătate.

Resp. — Sigur că nu, dar dacă n-ai observat, oamenii au tendința să trăiască până la adânci bătrânețe atunci când li se plătește o rentă viageră; iar ea e robustă și sănătoasă tun, și de-abia a făcut patruzeci de ani. O rentă viageră e o chestiune foarte serioasă; trebuie plătită an de an și n-ai cum să scapi de ea. Nu-ți dai seama ce faci. Eu am trăit pe pielea mea neazuri de pe urma rentelor viagere, căci mama a fost obligată, prin testamentul lăsat de tata, la plata a trei astfel de rente către niște foști servitori bătrâni, și nu pot să-ți spun cât de dezagreadilă i s-a părut toată tărășenia. De două ori pe an, rentele astea trebuiau plătite; și mai era și problema înmânării lor; și apoi despre unul dintre ei s-a crezut c-a murit, după care s-a dovedit că nici vorbă de așa ceva. Mama se săturase. Spunea că venitul ei nici nu-i aparținea, cu asemenea pretenții financiare nesfârșite; și a fost cu atât mai urât din partea tatei, cu cât, altminteri, banii ar fi fost întru totul la dispoziția mamei, fără nici un fel de restricții. M-a făcut să am așa o oroare de rentele astea viagere, încât știu sigur că nu m-aș înhăma la plata vreuneia, pentru nimic în lume.

— Fără îndoială, e destul de neplăcut să ai asemenea pierderi anuale din venit, s-a învoit domnul Dashwood. După cum, pe bună dreptate, spunea și mama ta, averea ta *nu* îți mai aparține. Să depinzi de plata constantă a unei astfel de sume, la data cuvenită, nu e, desigur, ceva de dorit: îți știrbește independența.

— Cu siguranță; și unde mai pui că n-ai nici o mulțumire. Ele s-ar crede la adăpost, tu nu faci mai mult decât se așteaptă de la tine, și nu există nici un strop de recunoștință. În locul tău, aș vrea să fac numai cum consider eu de cuviință. Nu mi-aș asuma obligația unei rente anuale. S-ar putea ca în unii ani să fie dificil să rupem o sută sau chiar cincizeci de lire din cheltuielile noastre.

— Cred că ai dreptate, draga mea; în cazul de față, ar fi mai bine să nu instituim vreo rentă viageră; orice le-aș mai da eu din când în când le va fi de mai mare ajutor decât o rentă viageră, căci nu s-ar întinde mai mult decât le e plapuma dacă nu ar fi sigure de un venit mai mare, caz în care n-ar mai pune

nimic de departe până la sfârșitul anului. Negreșit, așa ar fi cel mai bine. Câte un cadou în valoare de cincizeci de lire, ocazional, le va ajuta să nu-și facă vreodată griji în privința banilor, iar pe mine mă va face, zic eu, să mă achit mai mult decât onorabil de promisiunea către tatăl lor.

– Sigur că da. Iar ca s-o zic pe-a dreptă, eu, în sinea mea, sunt convinsă că tatăl tău nici nu s-a gândit că le vei da vreun ban. Ajutorul de care vorbea, îndrăznesc s-o spun, se referea la ceea ce se putea aștepta în mod rezonabil de la tine; de pildă, să le cauți o căsuță confortabilă, să le ajuți cu mutatul și, când e sezonul, să le mai trimiți niște pește ori vânat, și așa mai departe. Aș putea să jur că nu s-a gândit mai departe de atât; și, zău acum, ar fi fost foarte straniu și absurd dacă s-ar fi așteptat la altceva. Ia gândește-te numai, dragul meu domn Dashwood, ce trai confortabil vor duce mama ta vitregă și fiicele ei din dobânda unei sume de șapte mii de lire, nemai-punând la socoteală mia de lire ce-i revine fiecărei fete în parte, aducându-le cincizeci de lire pe an de căciulă, și, firește, din ei vor plăti mamei lor și pentru mâncarea ce le revine. Împreună vor avea cinci sute pe an, și ce, Doamne iartă-mă, ar putea să-și dorească mai mult de atât patru femei? Vor avea puține cheltuieli! Întreținerea casei va fi o nimica toată. Nu vor ține trăsură și nici cai, iar servitori, doar câțiva; nu vor primi oaspeți și nu vor avea cheltuieli de nici un fel! Închi-puie-ți numai cât de bine o vor duce! Cinci sute de lire pe an! Nu-mi pot imagina că ar cheltui nici jumătate din suma asta; să le dai mai mult e de-a dreptul absurd. Mai degrabă ar fi în măsură să-ți dea *ele* ție ceva.

– Zău așa, a spus domnul Dashwood. Găsesc că ai perfectă dreptate. Mai mult ca sigur că tatăl meu, prin rugămintea pe care mi-a adresat-o, n-a vrut să spună nimic mai mult decât ce-mi spui și tu. Înțeleg prea bine acum și-mi voi îndeplini angajamentul strict prin astfel de acte de întrajutorare și bunătate față de ele, precum cele de care vorbeai. Când mama se va muta în altă casă, am să-i ofer cu dragă inimă sprijinul meu, atât cât

pot, ca s-o ajut să se instaleze. Ar putea fi bine-venite atunci și câteva piese de mobilier pe care să i le ofer.

– Cu siguranță, a încuviințat doamna John Dashwood. Totuși, ține seama de *un* lucru. Când tatăl și mama ta s-au mutat la Norland, cu toate că mobila de la Stanhill a fost vândută, toate porțelanurile, farfuriile și pânzeturile s-au păstrat, iar acum îi rămân mamei tale. Casa ei va fi, așadar, aproape plină, de cum se va muta în ea.

– Fără îndoială, asta e un argument solid. O moștenire prețioasă, într-adevăr! Și totuși, o parte din veselă s-ar fi potrivit de minune cu cele pe care le avem noi aici.

– Da. Iar serviciul de porțelanuri pentru micul dejun e de două ori mai frumos decât cele din această casă. Cu mult prea frumoase, dacă e să mă întrebi pe mine, pentru orice loc în care și-ar permite *ele* să locuiască. Și să-ți mai zic un lucru: lui nu-i datorezi vreo recunoștință anume, și nici osteneala să-i îndeplinești dorințele; căci știm prea bine că, dacă i-ar fi stat în putință, le-ar fi lăsat *lor* aproape tot ce avea pe lume.

Acesta a fost argumentul decisiv. A adăugat intențiilor lui puterea de a decide, care-i lipsise până atunci, și într-un final a conchis că ar fi absolut inutil, dacă nu chiar profund deplasat, să facă mai mult pentru văduva și fiicele tatălui său decât astfel de gesturi amabile, precum cele sugerate de soția lui.